

نقش انگیزش تحصیلی در تبیین رفتارهای پرخطر دانش آموزان اقشار آسیب پذیر

زبیر صمیمی*^۱، حبیبه حیرتی^۲، سمیه رامش^۳، مسلم کرد تمینی^۴

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۳/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۶/۰۳

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به میزان رو به افزایش رفتارهای پرخطر در دانش آموزان اقشار آسیب پذیر، نیاز است پژوهشگران به مطالعه بیشتری در زمینه شناخت عوامل مرتبط با آن بپردازند. یکی از این عوامل انگیزش تحصیلی هست؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش انگیزش تحصیلی در تبیین رفتارهای پرخطر دانش آموزان اقشار آسیب پذیر صورت گرفت.

روش: پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تمامی دانش آموزان ۱۸-۱۰ ساله اقشار آسیب پذیر استان کرمانشاه مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ بود که تعداد ۱۰۰ نفر به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع آوری داده‌ها از مقیاس انگیزش تحصیلی والرند و همکاران (۱۹۹۲) و مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی زاده محمدی و همکاران (۱۳۹۱) استفاده شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون چندگانه انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که مؤلفه‌های انگیزش درونی ($I= -۰/۵۶$)، انگیزش بیرونی ($I= -۰/۴۸$) و بی‌انگیزگی ($I= ۰/۳۸$) با رفتارهای پرخطر همبستگی دارند. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که انگیزش درونی ۵۵ درصد از واریانس رفتارهای پرخطر را به صورت منفی پیش بینی می‌کند. همچنین بی‌انگیزگی ۳۱ درصد واریانس رفتارهای پرخطر را پیش بینی می‌کند ($p < ۰/۰۰۱$).

نتیجه گیری: از یافته‌های این پژوهش استنباط می‌شود مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی پیش‌بینی کننده‌های مهمی در بروز رفتارهای پرخطر دانش آموزان اقشار آسیب پذیر هستند؛ بنابراین ضروری است که در برنامه‌های آموزشی برای پیشگیری و کاهش رفتارهای پرخطر این افراد، به نقش انگیزش تحصیلی توجه ویژه شود.

کلیدواژه‌ها: دانش آموزان اقشار آسیب پذیر، رفتارهای پرخطر، انگیزش تحصیلی

۱. *نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران (Std_Samimi@khu.ac.ir)

۲. دانشجوی کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۳. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۴. کارشناس ارشد علوم شناختی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

مقدمه

خانواده‌ها ممکن است به دلایل گوناگونی دچار آسیب‌پذیری شوند، در چنین شرایطی والدین در پرورش و تربیت کودکان خود ناموفق هستند، آسیب‌پذیری در خانواده‌ها ممکن است به دلایل گوناگونی مانند معلولیت، مرگ، طلاق، بیماری‌های مزمن، الکلیسم، اعتیاد و یا فقر ایجاد شود (۱). پژوهش‌های مختلف نشان داده است که خانواده‌های آسیب‌پذیر باعث افزایش رفتارهای پرخطر در کودکان و نوجوانان می‌گردند (۲).

رفتارهای پرخطر، رفتارهایی هستند که سلامت و بهزیستی افراد را در معرض خطر قرار می‌دهد. این رفتارها شامل رفتارهایی هستند که یا سلامتی خود فرد را به خطر می‌اندازند؛ مانند مصرف الکل، مصرف سیگار و روابط جنسی نامطمئن؛ و یا رفتارهایی هستند که سلامتی دیگر افراد را تهدید می‌کند، مانند دزدی، پرخاشگری، گریز از مدرسه و فرار از خانه (۳). بررسی رفتارهای پرخطر در نوجوانی از جهت پیامدهای زیان‌باری همچون بیماری‌های روانی مانند افسردگی، ناخوشی و حتی مرگ، ابتلا به بیماری‌های جنسی و ایدز، ترک تحصیل، فرار از مدرسه، انزوا، رفتارهای پرخاشگرانه و بروز مشکلات شناختی حائز اهمیت است (۴). پژوهش‌های مختلف دال بر میزان بالای خطرپذیری کودکان و نوجوانان اقبال آسیب‌پذیر به بروز رفتارهای پرخطر به علت قرار گرفتن در شرایط نامساعد خانوادگی و اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی است. با توجه به صدمات و خسارت‌های جبران‌ناپذیر به‌جامانده از رفتارهای پرخطر و صرف هزینه‌های زمانی و مالی گزاف، پیش‌گیری و شناسایی عواملی که باعث بروز این رفتارها می‌گردد، به‌عنوان بهترین روی‌آورد برای کاهش بروز رفتارهای پرخطر و تهدیدکننده در سطح جامعه یاد می‌شود (۵)؛ بنابراین با شناسایی عوامل پیش‌بین بروز رفتارهای پرخطر در سنین نوجوانی و کار کردن بر روی این عوامل می‌توان به کاهش این رفتارها در نوجوانان و جلوگیری از پیامدهای

زیان‌بار بعدی به‌خصوص در قشر آسیب‌پذیر امیدوار بود. بنا به پژوهش‌های پیشین به نظر می‌رسد یکی از این عواملی که می‌تواند در بروز رفتارهای پرخطر نقش داشته باشد، انگیزش تحصیلی^۱ هست (۶).

انگیزش تحصیلی به‌صورت کلی به انگیزه‌ها، نیازها و عواملی گفته می‌شود که باعث حضور یک فرد در محیط‌های آموزشی و تحصیل علم می‌گردد. بر مبنای نظریه خودمختاری آدسی و رایان (۷) انگیزش به سه نوع انگیزش درونی، بیرونی، و بی‌انگیزگی تقسیم می‌شود (۸). انگیزش درونی اشاره به انگیزشی دارد که افراد را به‌صورت خودجوش و درونی به انجام تکلیفی خاص به حرکت وامی‌دارد و جدا از پاداش بیرونی، انجام خود تکلیف برای فرد ارزشمند است. انگیزش بیرونی بدین معناست که فرد فعالیت را به خاطر خود عمل انجام نمی‌دهد بلکه آن عمل وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف دیگر نظیر جایزه یا پاداش است؛ و قسمت سوم که بی‌انگیزگی است اشاره به این مطلب دارد که در آن افراد هیچ‌گونه ارتباطی بین رفتار و نتایج آن نمی‌یابد و علت رفتار را نیروهای خارج از مهار خود می‌پندارد و بدین خاطر هیچ‌گونه انگیزه درونی و مشوق بیرونی برای فعالیت‌های خود دریافت نمی‌کنند و در نتیجه از انجام فعالیت اجتناب می‌کنند. با انگیزش تحصیلی بالا، افراد تحرک لازم را برای به پایان رساندن موفقیت‌آمیز یک تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی در کار خود دنبال می‌کنند تا بالاخره بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی کسب نمایند (۹). مطالعات انجام‌گرفته بر رابطه مثبت بین انگیزش درونی و پیشرفت تحصیلی (۱۰) و همچنین ارضای نیازهای بنیادین دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی (۱۱) تأکید دارند؛ در واقع، پژوهشگران بر اثرات مثبت ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی بر انگیزش درونی تأکید دارند (۱۲). یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که انگیزه درونی در حیطه تحصیل دارای اثرات مثبت بر عملکرد تحصیلی، سازش‌یافتگی و

1. Academic Motivation

2. Self-determination theory

ایجاد رفتارهای پرخطر و یا کاهش این رفتارها در این افراد می‌گردد، دوچندان می‌شود. پژوهش حاضر با تأکید بر این اهمیت و همچنین خلأ پژوهش در رابطه بین انگیزش تحصیلی و رفتارهای پرخطر، باهدف بررسی نقش مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی در رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان اقصا آسب‌پذیر صورت گرفت.

روش

الف) طرح مطالعه و شرکت‌کنندگان: پژوهش حاضر از نوع مطالعات توصیفی-همبستگی است. جامعه پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان ۱۰ تا ۱۸ ساله اقصا آسب‌پذیر است که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ و در دوره راهنمایی و متوسطه استان کرمانشاه مشغول به تحصیل بودند. با روش نمونه‌گیری در دسترس از بین این دانش‌آموزان تعداد ۱۰۰ نفر انتخاب شده‌اند. ملاحظات اخلاقی در این پژوهش به طور کامل رعایت شد؛ به طوری که هم رضایت کامل افراد شرکت‌کننده جلب شد و هم مجوزهای لازم از سازمان آموزش و پرورش قبل از اجرای پژوهش اخذ گردید. آسب‌پذیر بودن در این پژوهش به معنای زندگی در حاشیه شهر، داشتن مشکلات اقتصادی و اجتماعی، زندگی جدا از والدین یا با یکی از والدین، داشتن اعتیاد والدین، داشتن جو عاطفی تضادآمیز و رفتارهای نامناسب والدین مانند رفتارهای خشونت‌آمیز با نوجوان بود که از طریق پرسشنامه محقق ساخته سنجدیده شد. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: قرار گرفتن در محدوده سنی ۱۰ تا ۱۸ سال، داشتن معیارهای آسب‌پذیر بودن بر اساس تعریف پژوهش و رضایت آگاهانه از شرکت در پژوهش.

ب) ابزار

۱. پرسشنامه محقق ساخته: این پرسشنامه شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی و سؤالاتی مانند درآمد خانواده، محل زندگی، نهاد تحت حمایتی، شغل پدر و سایر موارد مرتبط بود.

بهزیستی دانش‌آموزان بوده (۱۳) و تحت عنوان نوع مطلوب انگیزه در دانش‌آموزان معرفی می‌شود و در مقایسه با انگیزش بیرونی، با یادگیری عمیق، عملکرد بهتر و بهزیستی در ارتباط است. نتایج یک مطالعه نشان داد که حمایت از انگیزش خودمختارانه دانش‌آموزان در محیط مدرسه و در راستای ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی آنها با انجام کیفی‌تر تکالیف تحصیلی و بهزیستی آنها همراه بوده (۱۴) و دارای آثار مثبت نیرومندی بر عقاید و رفتارهای آنها هست (۱۰). بر اساس نتایج مطالعات متعدد وقتی دانش‌آموزان در تکالیف تحصیلی مبتنی بر انگیزش درونی همچون علاقه‌مندی، لذت بردن و با هدف یادگیری مشارکت می‌کنند، این درگیر شدن نسبت به انجام تکالیف بر اساس انگیزش بیرونی همچون جلب تأیید دیگران یا اجتناب از تنبیه یا نسبت به بی‌انگیزگی در تنظیم یادگیری، دستیابی به درجات بالاتر، حفظ مطالب و بهزیستی کلی و عمومی، مؤثرتر عمل می‌کند (۱۵). در مجموع بیشتر پژوهش‌های موجود به حمایت از ارتباط بین انگیزش تحصیلی با بهزیستی روانی، موفقیت تحصیلی و سازش‌یافتگی اجتماعی افراد اذعان دارند (۱۶)؛ اما کمتر پژوهشی به ارتباط بین مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی (انگیزش درونی، انگیزش بیرونی و بی‌انگیزگی) در بروز رفتارهای پرخطر پرداخته است. بااین حال نتایج اندک مطالعات نیز بیانگر این است که بین انگیزش تحصیلی و رفتارهای پرخطر می‌تواند رابطه مثبت وجود داشته باشد (۱۷).

با توجه به تأثیری که انگیزش تحصیلی در بروز رفتارهای پرخطر دارد و همچنین شرایط سنی که در نوجوانان اقصا آسب‌پذیر وجود دارد؛ بروز رفتارهای پرخطر می‌تواند یک عامل مهم و ناکارآمدی باشد که بهزیستی، سلامت روانی و جسمانی این افراد را تهدید نموده و می‌تواند آنها را از مسیر صحیح رو به رشد آینده منحرف سازد. از این رو، بررسی دقیق‌تر و کارآمد تغییرهایی که ممکن است با بروز رفتارهای پرخطر در این افراد ارتباط داشته باشد، ضروری است. با توجه به مطالب مطرح‌شده، اهمیت شناسایی عواملی که منجر به

و گرایش به جنس مخالف (۸ سؤال) به کار گرفته می‌شود. مقیاس این پرسشنامه ۵ گزینه‌ای از نمره ۵ (کاملاً موافق) تا نمره ۱ (کاملاً مخالف) متغیر است. میزان آلفای کرونباخ آن برای مقیاس کلی ۰/۹۳، مصرف مواد مخدر ۰/۹۰، مصرف الکل ۰/۹۰، رابطه و رفتار جنسی ۰/۸۵ و گرایش به جنس مخالف ۰/۸۰ گزارش شده است؛ همچنین تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که این مقیاس ۶۴/۸۴ درصد از واریانس خطرپذیری را تبیین می‌کند (۲۰).

ج) روش اجرا

در مرحله اول برای شناسایی دانش‌آموزان اقشار آسیب‌پذیر، تعداد ۲ مدرسه (یک مدرسه راهنمایی دخترانه و یک دبیرستان پسرانه) در حاشیه شهر کرمانشاه به‌عنوان مدارس هدف انتخاب شدند. پس از هماهنگی‌های لازم با آموزش و پرورش و مدیریت مدارس، پرسشنامه جمعیت‌شناختی و مقیاس انگیزش تحصیلی در بین این افراد در کلاس درس تقسیم گردید که در نهایت ۱۵۰ پرسشنامه تکمیل شد که پس از جمع‌آوری اطلاعات و حذف پرسشنامه‌های ناقص و تشخیص افرادی که دارای معیارهای پژوهش بودند، اطلاعات ۱۰۰ دانش‌آموز نوجوان (۶۰ دختر و ۴۰ پسر) به‌عنوان نمونه پژوهش بررسی گردید. پس از اجرا و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌وسیله نرم‌افزار SPSS ۱۹ و با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه‌ی همزمان صورت گرفت.

یافته‌ها

در این پژوهش که باهدف بررسی رابطه مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی با رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان اقشار آسیب‌پذیر صورت گرفت؛ شرکت‌کنندگان در پژوهش به تفکیک جنسیت متشکل از ۶۰ دختر و ۴۰ پسر بودند.

۲. مقیاس انگیزش تحصیلی^۱: مقیاس انگیزش تحصیلی والرند و همکاران (۱۸) برای سنجش انگیزش خودمختار دانش‌آموزان به کار می‌رود. این مقیاس دارای ۲۸ گویه است؛ هر گویه بر روی یک مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت از ۷ (کاملاً در مورد من صدق نمی‌کند) تا ۱ (کاملاً در مورد من صدق می‌کند) درجه‌بندی می‌شود. مقیاس انگیزش تحصیلی به‌صورت کلی دارای سه خرده‌مقیاس، انگیزش درونی (۱۲ گویه) (گویه‌های شماره ۲۵-۱۸-۱۱-۴-۲۷-۲۰-۱۳-۶-۲۳-۱۶-۹-۲)، انگیزش بیرونی (۱۲ گویه) (گویه‌های شماره ۲۲-۱۵-۸-۱-۲۸-۲۱-۱۴-۷-۲۴-۱۷-۱۰-۳) و بی‌انگیزگی (۴ گویه) (گویه‌های شماره ۲۶-۱۹-۱۲-۵) است. نمره انگیزش تحصیلی بر اساس امتیازهای به‌دست آمده دسته‌بندی می‌گردد، به این شکل که نمرات بین ۲۸ تا ۷۰ میزان انگیزش تحصیلی ضعیف، نمرات بین ۷۰ تا ۱۱۲ میزان انگیزش تحصیلی در سطح متوسط و نمرات بالای ۱۱۲ میزان انگیزش تحصیلی بسیار خوب در نظر گرفته می‌شود. جهت تعیین شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه تمام مراحل روایی صوری (کیفی و کمی)، روایی محتوا کیفی و کمی انجام شده است. پایایی پرسشنامه به روش بازآزمایی با محاسبه آلفای کرونباخ (۰/۸۸) و دونیمه کردن ($r=0/73$) تأیید گردیده است (۱۸) همچنین در مطالعه ویسانی و همکاران (۱۹) میزان آلفای کرونباخ، برای خرده‌مقیاس‌های انگیزش درونی، بیرونی و بی‌انگیزگی به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۸۶ و ۰/۶۷ به دست آمد.

۳. مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی: برای سنجش رفتارهای پرخطر از مقیاس خطرپذیری نوجوانان ایرانی زاده‌محمدی، احمدآبادی و حیدری (۲۰) استفاده شد. این مقیاس ۳۸ گویه برای سنجش آسیب‌پذیری در مقابل رفتارهای پرخطر از قبیل خشونت (۵ سؤال)، سیگار کشیدن (۵ سؤال)، مصرف مواد مخدر (۸ سؤال)، مصرف الکل (۶ سؤال)، رابطه و رفتار جنسی

1. The Academic Motivation Scale

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی و رفتارهای پرخطر (تعداد: ۱۰۰)

متغیر	میانگین	انحراف معیار
انگیزش تحصیلی	۱۰۶/۸۴	۱۷/۶۱
انگیزه درونی	۶۱/۰۴	۱۱/۸۱
انگیزه بیرونی	۳۷/۳۷	۷/۱۰
بی‌انگیزگی	۸/۵۷	۶/۶۹
رفتارهای پرخطر	۲۶/۸۳	۲۴/۵۹

مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی، انگیزش درونی (۶۱/۰۴) و بی‌انگیزگی (۸/۵۷) به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین نمرات را دارند. همچنین میانگین نمرات رفتارهای پرخطر برای نوجوانان، ۲۶/۸۳ است.

در جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد نمرات شرکت‌کنندگان در مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی (انگیزش درونی، انگیزش بیرونی، بی‌انگیزگی) و رفتارهای پرخطر ارائه شده است. بر اساس نتایج مندرج در جدول بالا از بین

جدول ۲. ضرایب همبستگی مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی و رفتارهای پرخطر

شاخص آماری	ضرایب همبستگی
متغیرها	رفتارهای پرخطر
انگیزش درونی	-۰/۵۶***
انگیزش بیرونی	-۰/۴۸***
بی‌انگیزگی	۰/۳۸***

*** $p < 0.001$

از طریق مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی ارزش عددی آزمون‌های دوربین / واتسون (۱/۹۲) کوچک‌تر از ۴ بود که حکایت از رعایت مفروضه استقلال خطاها برای تحلیل رگرسیون داشت. همچنین شاخص‌های هم‌خطی بودن نیز نشان داد بین متغیرهای پیش‌بین هم‌خطی وجود ندارد. به گونه‌ای که مقادیر شاخص تحمل (۰/۸۴ - ۰/۳۱) کمتر از ۱ و مقادیر شاخص تورم واریانس (۳/۱۶ - ۱/۱۸) کمتر از ۱۰ بود که حکایت از رعایت مفروضه عدم هم‌خطی بین متغیرها داشت. به دلیل اینکه استیونس (۲۰۰۲) به نقل از میرز، گامست و گارینو (۲۱) مقادیر VIF بزرگ‌تر از ۱۰ را حاکی از هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین می‌داند. سایر مشخصه‌های تحلیل‌های رگرسیون در جداول ۳ و ۴ مشاهده می‌شود.

در جدول ۲ ضرایب همبستگی مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی با رفتارهای پرخطر ارائه شده است. بر اساس نتایج مندرج در این جدول، بین انگیزش درونی و بیرونی با رفتارهای پرخطر رابطه منفی معناداری وجود دارد ($p < 0.001$)؛ اما بین مؤلفه بی‌انگیزگی و رفتارهای پرخطر رابطه مثبت وجود دارد که از لحاظ آماری نیز معنادار هست ($p < 0.001$).

در ادامه، جهت بررسی سهم مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی در تبیین رفتارهای پرخطر از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان استفاده شد؛ اما برای استفاده از مدل رگرسیون لازم است پیش‌فرض‌های استفاده از آن، مورد بررسی قرار گیرد. بدین منظور آزمون دوربین / واتسون برای بررسی استقلال خطاها و آزمون هم‌خطی با دو شاخص ضریب تحمل و عامل تورم واریانس انجام شد. در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون رفتارهای پرخطر از طریق مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی

متغیر پیش‌بین	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	R	R ²
انگیزش تحصیلی	رگرسیون باقیمانده	۲۴۰۸۳/۵۵ ۳۵۷۳۶/۶۲	۳ ۹۵	۸۰۲۷/۸۵ ۳۷۶/۱۷	۲۱/۳۴***	۰/۶۳	۰/۴۰

این جدول نشان می‌دهد مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی ۰/۴۰ واریانس نمرات رفتارهای پرخطر را تبیین کرده‌اند؛ بنابراین، جهت بررسی نقش پیش‌بینی‌کنندگی هر یک از مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی بر رفتارهای پرخطر، اطلاعات مربوط به ضرایب رگرسیون و معناداری آنها در جدول ۴ ارائه شده است.

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود مقدار F معنادار است. این بدان معناست که متغیرهای پیش‌بین یعنی مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی به‌طور کلی قادر به پیش‌بینی و تبیین درصد معناداری از واریانس نمرات رفتارهای پرخطر به‌عنوان متغیر ملاک بوده‌اند. به‌گونه‌ای که نتایج مندرج در

جدول ۴: ضرایب رگرسیون برای پیش‌بینی رفتارهای پرخطر

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	SE _E	Beta	مقدار t
رفتارهای پرخطر	انگیزش درونی	۰/۲۸	-۰/۵۵	-۴/۱۲***
	انگیزش بیرونی	۰/۴۹	۰/۰۵	۰/۳۹
	بی‌انگیزگی	۰/۳۱	۰/۳۱	۳/۶۱***
تابع پیش‌بینی (انگیزش بیرونی) ۰/۱۹ - (انگیزش درونی) ۰/۱۵ - (مقدار ثابت) ۸۰/۶۴ = پیش‌بینی رفتارهای پرخطر				

*** p < ۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از اجرای پژوهش حاضر بررسی نقش انگیزش تحصیلی در بروز رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان اقشار آسیب‌پذیر بود. نتایج به‌دست‌آمده به‌طور کلی نشان داد که انگیزش تحصیلی می‌تواند رفتارهای پرخطر را در دانش‌آموزان اقشار آسیب‌پذیر پیش‌بینی کند. تحلیل دقیق‌تر نتایج نشان می‌داد که بین انگیزش بیرونی با رفتارهای پرخطر رابطه منفی معناداری وجود دارد و بین مؤلفه بی‌انگیزگی و رفتارهای پرخطر رابطه مثبت معنادار وجود دارد. همچنین انگیزش درونی بالا به‌طوری معناداری پیش‌بین سطح پایین رفتارهای پرخطر است و بی‌انگیزگی پیش‌بینی‌کننده افزایش رفتارهای پرخطر است. نتایج این

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، مقادیر ضرایب رگرسیون و معناداری آنها بیانگر آن است که برای رفتارهای پرخطر، انگیزش درونی پیش‌بینی‌کننده منفی معنی‌دار و بی‌انگیزگی پیش‌بینی‌کننده مثبت معنی‌دار است. به عبارتی هر چه مقادیر انگیزش درونی بالاتر باشد مقادیر کمتری برای رفتارهای پرخطر قابل پیش‌بینی است؛ اما در مورد بی‌انگیزگی، هر چه مقادیر آن بیشتر باشد مقادیر مربوط به متغیر رفتارهای پرخطر نیز به‌صورت بالاتر قابل پیش‌بینی است.

دانش آموز از انگیزش درونی و خودمختارانه در حوزه تحصیل منجر به مطالعه و توجه بیشتر در کلاس و پرسیدن سؤالات بیشتر می‌گردد (۳۲) و این خود زمینه‌ساز آمادگی برای فعالیت‌های خودمختارانه و با انگیزه درونی در بزرگ‌سالی هست؛ به‌طور مثال در زمینه تنظیم سلامتی، به خودتنظیمی بهتر در ترک سیگار (۳۳) و پرهیز از الکل (۳۴) کمک می‌کند. همچنین در زمینه موفقیت بیشتر در دستیابی به اهداف محیطی، خودمختاری و انگیزش درونی نقش مهمی در تداوم طولانی‌مدت در تمرین‌های ورزش و پایداری در حل مسئله دارد که خود به کاهش گرایش به رفتارهای پرخطر می‌انجامد (۳۵). همچنین مشخص شده است که وقتی بافت اجتماعی همچون محیط مدرسه از طریق دادن حق انتخاب حامی انگیزش درونی و خودمختاری است، به تقویت خودتنظیمی (توانایی مهار رفتارهای تکانشی و عادات خودکار و استفاده از فرایندهای لازم جهت مدیریت رفتار، افکار و هیجانات و به‌منظور دستیابی به اهداف)، مهار شناختی فرد از جمله اصلاح افکار و سرکوبی و به تأخیر انداختن لذت (۳۶)، خودمراقبتی (۳۷) و همچنین توانایی وی برای مهار تعصبات و اثرپذیری از موضوعات مختلف کمک می‌کند (۳۸). نارسایی در خودتنظیمی در اختلال‌های مختلف همچون اختلال شخصیت ضداجتماعی، اختلال مهار تکانه و اعتیاد قابل مشاهده بوده (۳۹) و از سوی دیگر افرادی که توانایی مدیریت شرایط و انگیزه‌های مانع بر سر دستیابی به هدف خود را دارند، سالم‌تر، شادتر و کارآمدتر ظاهر می‌شوند (۴۰).

نتایج سایر پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بی‌انگیزگی می‌تواند به‌طور معناداری رفتارهای پرخطر را در بین نوجوانان اقشار آسیب‌پذیر پیش‌بینی کند که این نتیجه همسو با نتایج روحی و همکاران (۴۱) است مبنی بر اینکه بی‌انگیزگی در بروز رفتارهای پرخطر نقش دارد. در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود که بی‌انگیزگی با شاخصه‌های رفتارهای سازش‌نا یافته همچون اضطراب، مصرف الکل و بی‌تفاوتی در قبال مسئولیت

پژوهش با نتایج پژوهش‌های باچانس و همکاران (۲۲)، کارنا و همکاران (۲۳) و باکسر و همکاران (۲۴) مبنی بر نقش انگیزش تحصیلی در بروز رفتارهای پرخطر همخوان است.

در تبیین نتایج پژوهش حاضر می‌توان بیان نمود که بر اساس پژوهش‌های انجام گرفته، افرادی که از انگیزش درونی بیشتری برخوردار باشند از سلامت روان، اعتماد به خود، آرامش و مسئولیت‌پذیری، خلاقیت و خودشکوفایی بیشتری برخوردارند (۲۵) و این افراد دارای صفات شخصیتی مانند وظیفه‌شناسی، تجربه‌پذیری و توافق‌پذیری هستند، وجود این صفات در افراد باعث می‌شود افراد گرایش کمتری به رفتارهای پرخطر داشته باشند (۲۶). در واقع، انگیزش درونی پیش‌بین بهزیستی عمومی فرد است (۲۷). نکته اصلی این است که انگیزش درونی در هر حوزه‌ای، تحول سالم و سازش‌یافتگی روان‌شناختی هر فردی را به شکل مثبت متأثر می‌سازد و باعث کاهش رفتارهای منفی و پرخطر می‌گردد (۲۸). بدین ترتیب ارضاء نیاز بنیادین روان‌شناختی در قالب انگیزش درونی در محیط‌های مختلف همچون تحصیل می‌تواند به بهزیستی عمومی با شاخصه‌هایی چون حرمت خود، عواطف مثبت، سرزندگی^۲ و رضایت از زندگی ظاهر شود و به سایر حوزه‌ها در سراسر زندگی گسترش یابد و باعث کاهش رفتارهای پرخطر با وجود زندگی در خانواده آسیب‌پذیر، می‌گردد (۲۹).

همچنین انتظار می‌رود که انگیزش درونی و خودمختار با نشأت گرفتن و حمایت شدن از سوی محیط و روابط اجتماعی مثبت همچون حوزه تحصیلی مورد تقویت واقع شده و بدین طریق به سایر حوزه‌ها در طول زندگی گسترش یافته و ارتقاء یابد (۳۰). مطابق با نظریه خودتعیین‌گری، انگیزش به بافت بستگی داشته و محیط در شکل‌گیری و تداوم انگیزش نقش اساسی ایفا می‌کند؛ بنابراین افرادی مانند والدین و معلمین با حمایت از نیازهای بنیادین روان‌شناختی فرد به فرایند درونی‌سازی انگیزه و رفتار خودمختارانه، تقویت و تداوم آن در سراسر زندگی کمک می‌کنند (۳۱). برخورداری یک

معلمان در کلاس درس توجه بیشتری به نیازهای دانش آموزان داشته باشند و با تأکید بر شیوه‌های تشویقی و آموزشی مناسب سعی در بهبود انگیزش تحصیلی نمایند (۴۵).

در مجموع نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که انگیزش درونی می‌تواند عاملی برای کاهش رفتارهای پرخطر در بین نوجوانان اقشار آسیب‌پذیر باشد. همچنین بی‌انگیزگی می‌تواند باعث افزایش رفتارهای پرخطر در بین نوجوانان اقشار آسیب‌پذیر گردد. نتایج این پژوهش‌ها می‌تواند تلویحات روان‌شناختی مهمی در برداشته باشد زیرا با افزایش انگیزش درونی در بین نوجوانان می‌توان موجب کاهش رفتارهای پرخطر در جوامعی شد که به‌طور پیش‌فرض امکان بیشتری برای رفتارهای پرخطر وجود دارد. همچنین پژوهش حاضر نشان داد که بی‌انگیزگی می‌تواند باعث به وجود آمدن رفتارهای پرخطر گردد که می‌تواند یک عامل هشدار برای مربیان و والدین باشد. با وجود تلویحات مهم تربیتی و آموزشی این پژوهش، اما دسترسی نداشتن به نمونه کافی موردنظر پژوهشگران و همچنین اکتفا به یک منطقه آسیب‌پذیر، باعث گردیده است که نتوان نتایج این پژوهش را برای سایر افراد و جوامع تعمیم داد؛ به همین خاطر پیشنهاد می‌گردد که در پژوهش‌های آتی با دیدی جامع‌تر و نمونه‌های بزرگ‌تر به بررسی عوامل مهم در بروز رفتارهای پرخطر در اقشار آسیب‌پذیر پرداخته شود.

تشکر و قدردانی: از تمامی دانش آموزان و معلمان و همچنین سایر عزیزانی که با همکاری خود زمینه اجرای این پژوهش را ممکن ساختند کمال تشکر را داریم.

رابطه دارد (۲۵). نوجوانان اقشار آسیب‌پذیر با شرایط خاص و مشکلات فراوان می‌توانند همراه با بی‌انگیزگی، انگیزه قوی برای بروز رفتارهای پرخطر داشته باشند. علاوه بر این، بی‌انگیزگی ارتباط نزدیکی با ترک تحصیل دارد (۴۲) که خود می‌تواند زمینه بروز رفتارهای پرخطری را در این افراد ایجاد نماید زیرا زمان خالی بدون مدرسه و حضور در مکان‌های آسیب‌پذیر و جرم‌زا و همچنین حس کنجکاو و احساس استقلال‌طلبی در پی کسب تأیید، می‌تواند باعث شود که نوجوان با افراد مجرم و پرخطر ارتباط برقرار کرده و منجر به رفتارهای پرخطر گردد.

همچنین با توجه به نقش مهم معلمان و مربیان مدرسه در تعلیم و تربیت نوجوانان، نداشتن انگیزش کافی باعث می‌گردد که نوجوان ارتباط قوی با مربیان مدرسه برقرار نکرده و از نقش مهم تربیتی مربیان معلمان مدرسه کاسته شود که می‌تواند عامل خطر مهمی در بروز رفتارهای پرخطر در این افراد شود. همچنین داشتن انگیزش کافی در مدرسه باعث می‌گردد که ارتباط‌های مثبت‌تری با والدین و سایر دانش‌آموزان و معلم‌ها برقرار کرده و باعث پختگی بیشتر این افراد می‌شود. افراد باتجربه عمل بر اساس خودپروی بهتر می‌توانند بر موقعیت ناخوشایند غلبه کنند (۲۹). نداشتن انگیزش کافی در هر فعالیتی موجب می‌شود تا فرد سنجیده عمل نکرده و رفتارهای دفاعی بیشتری را در هنگام تعارض انجام دهند (۴۳). وقتی احساس نوجوان این است که در زمینه‌ای خاص نیازهایش ارضا و دیده نمی‌شود، چنین فردی رضایت کمتری تجربه می‌کند و احساس تعهد نکرده و به‌طور راحت‌تری به انجام رفتارهای پرخطر می‌پردازد (۴۴). به همین دلیل نیاز است که

References

1. Thompson R, Lindsey MA, English DJ, Hawley KM, Lambert S, Browne DC. The influence of family environment on mental health need and service use among vulnerable children. *Child welfare*. 2007; 86(5):57-74.
2. Simpson JA, Griskevicius V, Kuo SI, Sung S, Collins WA. Evolution, stress, and sensitive periods: The influence of unpredictability in early versus late childhood on sex and risky behavior. *Dev Psychol*. 2012; 48(3): 674-86.
3. Terzian MA, Andrews KM, Moore KA. Preventing multiple risky behaviors among adolescents: Seven strategies. Child Trends nonprofit, nonpartisan research center. Washington, DC. 2011;
4. Klein JD, Brown JD, Dykers C, Childers KW, Oliveri J, Porter C. Adolescents' risky behavior and mass media use. *J Pediatr*. 1993; 92(1): 24-31.
5. Ellis BJ, Del Giudice M, Dishion TJ, Figueredo AJ, Gray P, Griskevicius V, et al. The evolutionary basis of risky adolescent behavior: implications for science, policy, and practice. *Dev Psychol*. 2012; 48(3): 598-623.
6. Bosman A. An investigation into the motivation to learn of further education training phase learners in a multicultural classroom [dissertation]. St. Louis (MO): University of South Africa; 2012.
7. Deci EL, Ryan RM. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychol Inq*. 2000; 11(4): 227-268.
8. Miquelon P, Vallerand RJ, Grouzet FM, Cardinal G. Perfectionism, academic motivation, and psychological adjustment: An integrative model. *Pers Soc Psychol Bull*. 2005; 31(7): 913-924.
9. Clark MH, Schroth CA. Examining relationships between academic motivation and personality among college students. *Learn Individ Differ*. 2010; 20(1):19-24.
10. Areepattamannil S, Freeman JG, Klinger DA. Intrinsic motivation, extrinsic motivation, and academic achievement among Indian adolescents in Canada and India. *Soc Psychol Educ*. 2011; 14(3): 427-439.
11. Marshik TT. Teachers' and students' psychological need satisfaction as predictors of students' academic achievement [Dissertation], University of Florida; 2010.
12. Bong M, Skaalvik M. Academic self-concept and self-efficacy: How different are they really?. *Educ Psychol Rev*. 2003; 15(1): 1-40.
13. Vansteenkiste M, Zhou M, Lens W, Soenens B. Experiences of autonomy and control among Chinese learners: Vitalizing or immobilizing? *J Educ Psychol*. 2005; 97(3): 468-473.
14. Deci EL, Ryan RM. Facilitating optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology*. 2008; 49(1): 14-23.
15. Komarraju M, Karau SJ. The relationship between the big five personality traits and academic motivation. *Personality and individual differences*. 2005; 39(3): 557-567.
16. Oyserman D, Smith GC, Elmore K. Identity-based motivation: Implications for health and health disparities. *J Soc Issues*. 2014; 70(2): 206-225.
17. Bryant AL, Schulenberg JE, O'Malley PM, Bachman JG, Johnston LD. How academic achievement, attitudes, and behaviors relate to the course of substance use during adolescence: A 6-year, multiwave national longitudinal study. *J Res Adolesc*. 2003; 13(3): 361-397.
18. Vallerand RJ, Pelletier LG, Blais MR, Briere NM, Senecal C, Vallieres EF. The Academic Motivation Scale: A measure of intrinsic, extrinsic, and a motivation in education. *Educ Psychol Meas*. 1992; 52(4): 1003-1017.
19. Weisani M, Gholamali LM, Ejei J. The Effect of Achievement Goals on Statistic Anxiety through Academic Motivation and Statistic Learning. *J Psychol*. 2012; 16 (2): 142-160. [Persian].
20. Irani Zadeh Mohammadi A, Ahmadabadi Z, Heidari M. Construction and assessment of psychometric features of Iranian adolescents risk-taking scale. *Iranian Journal of Psychiatry Clinical Psychology*. 2011; 17(3): 218-25. [Persian].
21. Meyers LS, Gamst G, Guarino AJ. Applied multivariate research: Design and interpretation. Thousand Oaks: Sage; 2006.

22. Bachanas PJ, Morris MK, Lewis-Gess JK, Sarett-Cuasay EJ, Sirl K, Ries JK, et al. Predictors of risky sexual behavior in African American adolescent girls: Implications for prevention interventions. *J Pediatr Psychol.* 2002; 27(6): 519-3.
23. Karna A, Voeten M, Poskiparta E, Salmivalli C. Vulnerable children in varying classroom contexts: Bystanders' behaviors moderate the effects of risk factors on victimization. *Merrill Palmer Q.* 2010; 56(3): 261-282.
24. Boxer P, Goldstein SE, DeLorenzo T, Savoy S, Mercado I. Educational aspiration–expectation discrepancies: Relation to socioeconomic and academic risk-related factors. *J Adolesc.* 2011; 34(4): 609-617.
25. Shamloo ZS, Cox WM. The relationship between motivational structure, sense of control, intrinsic motivation and university students' alcohol consumption. *Addict Behav.* 2010; 35(2):140–146.
26. Martin AJ, Marsh HW. Academic resilience and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychol Sch.* 2006; 43(3): 267-81.
27. Cerasoli CP, Nicklin JM, Ford MT. Intrinsic motivation and extrinsic incentives jointly predict performance: A 40-year meta-analysis. *Psychol Bull.* 2014; 140(4): 980-1008.
28. Sorebo O, Halvari H, Gulli VF, Kristiansen R. The role of self-determination theory in explaining teachers' motivation to continue to use e-learning technology. *Comput Educ.* 2009; 53(4): 1177-1187.
29. Patrick H, Knee CR, Canevello A, Lonsbary C. The role of need fulfillment in relationship functioning and well-being: a self-determination theory perspective. *J Pers Soc Psychol.* 2007; 92(3): 434-457.
30. Deci EL, Ryan RM. *Handbook of self-determination research.* Rochester, NY: University Rochester Press; 2002.
31. Katz I, Kaplan A, Gueta G. Students' needs, teachers' support, and motivation for doing homework: A cross-sectional study. *J Exp Educ.* 2009; 78(2): 246-267.
32. Legault L, Gutsell JN, Inzlicht M. Ironic effects of antiprejudice messages: How motivational interventions can reduce (but also increase) prejudice. *Psychol Sci.* 2011; 27(6): 519-30.
33. Williams GC, Niemiec CP, Patrick H, Ryan RM, Deci EL. The importance of supporting autonomy and perceived competence in facilitating long- term tobacco abstinence. *Ann Behav Med.* 2009; 37(3): 315–324.
34. Ryan RM, Plant RW, O'Malley S. Initial motivations for alcohol treatment: Relations with patient characteristics, treatment involvement, and drop out. *Addict Behav.* 1995; 20(3): 279 –297.
35. Moller AC, Deci EL, Ryan RM. Choice and ego depletion: The moderating role of autonomy. *Personality and Social Psychology. Bulletin.* 2006; 32(8): 1024–1036.
36. Muraven M, Gagne M, Rosman H. Helpful self-control: Autonomy support, vitality, and depletion. *J Exp Soc Psychol.* 2008; 44(3): 573–585.
37. Bernier A, Carlson SM, Whipple N. From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. *Child Dev.* 2010; 81(1): 326–339.
38. Legault L, Gutsell JN, Inzlicht M. Ironic effects of Anti-prejudice messages: How motivational interventions can reduce (but also increase) prejudice. *Psychological Science.* 2011; 22(12): 1472–1477.
39. Legault L, Inzlicht M. Self-determination, self-regulation, and the brain: Autonomy improves performance by enhancing neuroaffective responsiveness to self-regulation failure. *J Pers Soc Psychol.* 2013; 105(1): 123-38.
40. Fujita K. On conceptualizing self-control as more than the effortful inhibition of impulses. *Pers Soc Psychol Rev.* 2011; 15(3): 352–366.
41. Rohi Q, Hosseini SA, Badleh MT, Rahmani H. Academic motivation and its relationship with some factors in students, Golestan University of Medical Sciences. *Journal of Studies in the Development of Medical Education.* 2007; 4(2): 77-83. [Persian].
42. Carreira JM. Relationship between motivation for learning EFL and intrinsic motivation for learning in general among Japanese elementary school students. *System.* 2011; 39(1): 90-102.
43. Kusrkar RA, Croiset G, Ten Cate OTJ. Twelve tips to stimulate intrinsic motivation in students through autonomy-supportive classroom teaching derived from self-determination theory. *Med Teach.* 2011; 33(12): 978-982.

44. Weinstein N, Deci EL, Ryan RM. Motivational determinants of integrating positive and negative past identities. *J Pers Soc Psychol.* 2011; 100(3): 527-544.
45. Pamela J, Karen MP. Effects of A Memory Strategy on Second-Graders' Performance and Self-Efficacy. *Contemp Educ Psychol.* 2004; 29(1): 27-49.

Role of Academic Motivation in High-risk Behavior of Vulnerable students

Zobair Samimi^{1*}, Habibeh Heyrati², Somayeh Ramesh³, Moslem Kord Tamini⁴

Received: May 29, 2016

Accepted: August 24, 2016

Abstract

Background and purpose: Due to the increasing high-risk behaviors in vulnerable students, researchers need to study further at understanding the factors associated with it. One of these factors is academic motivation. Therefore the aim of this study was to survey the role of academic motivation in explaining high-risk behaviors of vulnerable students.

Method: This study was descriptive and correlational. The statistical population was of all 10 -18 years old vulnerable students studying in the academic year 95-1394 in Kermanshah province. A sample of 100 students was selected by convenience sampling method. The Academic Motivation Scale (Vallerend, 1992), and Iranian Adolescents Risk-Taking Scale (Zadeh Mohammadi, 2011) were used for data collection. To analysis of data, correlation test and multiple regression analysis were used.

Results: Findings indicated that internal motivation ($r=-0.56$), external motivation ($r=-0.48$), and reluctance ($r=0.38$) are correlated with high-risk behaviors. Results of regression analysis showed internal motivation can predict 55 percent of the variance of high-risk behaviors negatively. Moreover, reluctance can be predict 31 percent of the variance of high-risk behaviors positively ($p<0.001$).

Conclusion: According to the findings can be concluded that academic motivational is an important predictor of high-risk behaviors in vulnerable students; therefore to prevent and reduce high-risk behaviors in vulnerable students, pay special attention to the role of academic motivation in educational programs is necessary.

Keywords: Vulnerable students, high-risk behavior, academic motivation

1. *Corresponding author: Ph.D. student of educational psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran (Std_samimi@khu.ac.ir)

2. M.A. student in clinical psychology, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

3. M.A. in clinical psychology, University of Tehran, Tehran, Iran

4. M.A. in cognitive science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran